

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra obchodu a financí

Teze diplomové práce

**Vyhodnocení dopadů legislativních změn
v nemocenském pojištění v období 2008 až 2014**

Ivana Stefanovová

©2015 ČZU v Praze

Diplomová práce se věnuje systému nemocenského pojištění, který je nedílnou součástí sociálního zabezpečení v České republice. Nemocenského pojištění prošlo reformou, která je spojena s legislativní změnou zákona o nemocenském pojištění, kde se upravily podmínky nároku na dávky nemocenského pojištění. Změna měla dopad na všechny účastníky v systému nemocenského pojištění. Nový zákon o nemocenském pojištění upravil podmínky nároku na dávky nemocenského pojištění, které zásadně ovlivnily finanční úroveň zabezpečení a to hlavně v době nemoci. Teoretická část práce je zaměřena na charakteristiku sociálního zabezpečení a jeho historii, včetně vymezení pojistného na sociální zabezpečení a nemocenského pojištění. V návaznosti na to, byla provedena detailní deskripce dávek nemocenského pojištění včetně náhrady mzdy. Praktická část vychází ze zjištění a dat, která byla získána prostřednictvím analýzy dokumentů změn v zákoně o nemocenském pojištění. Detailně byla věnována pozornost příjmům z nemocenského pojištění a výdajům na dávky nemocenské pojištění. Současně byly provedeny modelové výpočty náhrady mzdy, nemocenského, čistého příjmu a odvodům pojistného. Následně byla nastíněna možná řešení vedoucí ke stabilizaci systému nemocenského pojištění.

Klíčová slova: sociální zabezpečení, sociální pojištění, nemocenské pojištění, náhrady mzdy, dávka, nemocenské, zaměstnanec, zaměstnavatel.

Nemocenské pojištění je součástí sociálního zabezpečení v České republice a prošlo dlouholetým vývojem. Zabezpečuje ekonomicky aktivní populaci v takových situacích, kdy nemohou vykonávat výdělečnou činnost a to z důvodu nemoci, karantény, těhotenství, mateřství, ošetřování člena domácnosti.

Cílem práce je na základě analýzy legislativních změn v nemocenském pojištění v letech 2008 až 2014 vyhodnotit dopady těchto změn na příjmy a výdaje systému nemocenského pojištění a navrhnout řešení, které by mohlo přispět k poklesu výdajů na dávky nemocenského pojištění.

Dílčím cílem je zhodnocení dopadů legislativních změn od roku 2008 do 2014 na jednotlivé účastníky nemocenského pojištění. Jednotlivými kroky dosažení dílčího cíle jsou:

1. Zhodnocení dopadů provedených změn na stát, zaměstnavatele, zaměstnance, finančního zabezpečení osob, které si z důvodu sociálních událostí nemohou zajistit příjem.
2. Modelové příklady výpočtu dávek nemocenského pojištění.
3. Navrhnout doporučení na změny v právní oblasti.

Pro získání základní poznatkové báze bude použita kvalitativní výzkumná strategie s využitím odborné literatury, zákonných norem a dalších relevantních zdrojů. Na základě analýzy systému nemocenského pojištění a komparace relevantních dat budou vyhodnoceny dopady legislativních změn v období roku 2008 až 2014.

Vzhledem k charakteru práce je zvolena metoda analýzy věcných skutečností, dále komparativní metoda. Jako výzkumná technika bude použita analýza dokumentů.

V úvodní části práce budou stanoveny hlavní charakteristiky sociálního zabezpečení a historický vývoj sociálního zabezpečení. Podrobně bude definováno pojistné na sociální zabezpečení, nemocenské pojištění, dávky nemocenského pojištění, výpočet nemocenského a náhrada mzdy. V části, která se zabývá dávkami nemocenského pojištění, bude zpracována obecná charakteristika dávek nemocenského pojištění, a to nemocenského, peněžité pomoci v mateřství, ošetrovného a vyrovnávacího příspěvku v těhotenství a mateřství.

Praktická část se bude detailně zabývat příjmy z nemocenského pojištění a výdaji na dávky nemocenského pojištění. Podrobně bude vymezena dočasná pracovní neschopnost, počet ukončených případů dočasné pracovní neschopnosti, počet prostonaných dnů, průměrná doba jednoho případu dočasné pracovní neschopnosti, dočasná pracovní neschopnost ukončená rozhodnutím okresní správy sociálního zabezpečení a porušení režimu dočasné práce neschopného pojištěnce. Bude vypracován modelový výpočet náhrady mzdy, nemocenského, čisté mzdy a pojistného na sociální zabezpečení v letech 2008 až 2014.

K vyhodnocení bude použita analýza dostupných statistických dat z České správy sociálního zabezpečení, Českého statistického úřadu, Ministerstva práce a sociálních věcí a Ministerstva financí. Prostřednictvím analýzy budou definovány hlavní změny a posouzeny jejich dopady na stát, zaměstnance a zaměstnavatele. V závěru práce bude

vypracováno hodnocení účinků zavedených změn v nemocenském pojištění. Na základě analýzy a komparace zjištěných faktů bude navrženo možné řešení pro celkovou stabilizaci systému nemocenské pojištění.

Nemocenské pojištění je významnou součástí systému sociálního zabezpečení v ČR. Pojistné na sociální zabezpečení tvoří zhruba jednu třetinu státního rozpočtu ČR. V roce 2014 tvořilo pojistné na sociální zabezpečení 34 % státního rozpočtu.

Ve srovnání s rokem 2008 příjmy nemocenského pojištění klesly o 41 %. Došlo k celkovému snížení počtu případů DPN, ale i počtu prostonaných dnů. Na druhou stranu se prodloužila průměrná doba trvání jednoho případu z 39,5 dnů v roce 2008 na 46,72 dnů v roce 2014.

Na základě analýz bylo zjištěno, že změna zákona o nemocenském pojištění měla následující dopad na stát, zaměstnance a zaměstnavatele:

- Pro stát změna zákona znamenala především snížení výdajů na dávky nemocenského pojištění a to o 48 %. Klesly příjmy z nemocenského pojištění a to v průměru o 59 %. Na druhé straně se na počátku vyskytly problémy při výplatě dávek nemocenského pojištění správami sociálního zabezpečení, kdy pojištěnci nedostali vyplaceny dávky včas. Během roku 2009 se výplata dávek nemocenského pojištění stabilizovala.
- Pro zaměstnance měla změna zákona významný dopad především na výši dávek nemocenského pojištění a zavedení karenční doby. Poměr mezi nemocenskou a čistou mzdou je výrazný a pro zaměstnance je DPN velmi ekonomicky náročná. Zaměstnanci mají možnost si sjednat komerční pojištění pro případ nemoci, ale ne všichni si toto pojištění mohou dovolit z důvodu finančních. Krátkodobou nemoc řeší dovolenou. Pro zaměstnance by bylo výhodné, kdyby stát zajišťoval hmotné zabezpečení po celou dobu DPN.
- Pro zaměstnavatele změna zákona znamenala přímý finanční dopad, a to i když v roce 2009 došlo ke snížení pojistného na sociální pojištění. Úspora z tohoto snížení pojistného často převyšuje náklady, které vznikají v souvislosti s poskytováním náhrady mzdy. Dále zvýšením administrativy, ale i s častými změnami v zákoně o nemocenském pojištění.

Účast zaměstnanců na nemocenském pojištění v novém systému chybí, ze své hrubé mzdy nepřispívají na toto pojištění. Výše dávky by měla zaručit určitou životní úroveň po dobu trvání DPN. Z provedené analýzy vyplývá, že poměr výše nemocenské k čisté mzdě je 50 %. Jedná se o nízkou míru zabezpečení. Pokud by se vrátila povinnost zaměstnance odvádět pojistné na nemocenské pojištění, tak by se mohla zvýšit procentní sazba u nemocenského a pojištěnci by byli po dobu nemoci lépe ekonomicky zajištěni.

Karenční doba je doba DPN, po kterou se nemocenské nevyplácí. Z provedených analýz vyplývá, že zavedení karenční doby mělo za následek snížení počtu DPN. Na druhé straně pro pojištěnce, kteří jsou účastní nemocenského pojištění a splňují předpoklady pro výplatu nemocenského, tak první tři dny jsou bez příjmů. Autorka by navrhla zrušení karenční doby a výplatu náhrady mzdy od prvního pracovního dne. Karenční dobu lze pokládat za velmi tvrdé ustanovení a zaměstnavatel má i jiné možnosti jak zamezit zneužívání nemocenského.

Diplomová práce hodnotí změny v systému nemocenského pojištění z pohledu státu, zaměstnavatelů a zaměstnanců. Všichni uvedení aktéři mají své zájmy, které jsou ve vzájemném rozporu, a proto je obtížné najít akceptovatelné řešení, které uspokojí jejich rozdílné představy. Nemocenské pojištění v posledních letech prošlo mnoha změnami, ale i v současnosti probíhá diskuze o jeho dalších změnách.

Oblast nemocenského pojištění je značně široké téma k zamyšlení, ale je možno konstatovat, že změna zákona docílila snížení případů krátkodobé DPN. Změna systému dopadla na stát, zaměstnavatele a zaměstnance. U zaměstnance doba nemoci výrazně ovlivnila finanční situaci, jak bylo zjištěno v praktické části diplomové práce. Struktura nemocenského pojištění neplní dostatečně ochrannou a ekonomickou funkci. Autorka se domnívá, že snahou politiků je nastavení systému nemocenského pojištění, kde je upřednostňována nízká míra zabezpečení.

Změny v zákoně však nelze uskutečnit v době, která je ekonomicky nepříznivá. Podmínkou pro transformaci zákona je důležitá ekonomická stabilita státu. V neposlední řadě i ochota politiků, zaměstnavatelů, jinak nemůže být dosaženo navrhované úpravy zákona o nemocenském pojištění.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. PIETERS, Danny. *Social Security: An Introduction to the Basic Principles*. 2nd ed., rev. Kluwer Law international, 2006. 137 p. ISBN 90-411-2496-9.
2. SCHELLE, Karel, SCHELLE, Ilona, SCHELLE, Andrea. *Geschichte der tschechischen öffentlichen Verwaltung*. 1. Aufl. München: Grin, 2011. 225 s. ISBN 978-3-640-79720-2.
3. SCHMIED, Zdeněk, VLASÁK, František. *Náhrada mzdy a nemocenské zaměstnance*. 6. vydání. Ostrava: ANAG, 2014. 168 s. ISBN 978-80-7263-859-8.
4. SURYNEK, Alois, KOMÁRKOVÁ, Růžena, KAŠPAROVÁ, Eva. *Základy sociologického výzkumu*. 1. vydání. Praha: Management Press, 2001. 160 s. ISBN 80-7261-038-4.
5. TOMEŠ, Igor. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost*. Praha: Socioklub, 1996, 216 s. ISBN 80-902260-0-0.
6. ŽENÍŠKOVÁ, Marta, PŘIB Jan. *Zákon o nemocenském pojištění s komentářem a příklady od 1. 1. 2014*. 7. aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, 2014. 279 s. ISBN 978-80-7263-856-7.
7. ŽENÍŠKOVÁ, Marta. *Pojistné na sociální zabezpečení*. Olomouc: ANAG, 2014. 159 s. ISBN 978-80-7263-861-1.

Internetové zdroje

8. Česká správa sociálního zabezpečení. *Publikace 80 let sociálního pojištění*. [on-line]. 2014. [cit. 2014-06-25]. Dostupný z WWW: http://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/5572A3BE-22CD-46D3-A31F-2BA0076C1C63/0/publikace_80letSP.pdf